

רבי יוחנן שומע שתלמידו, רבי אלעזר, מציג בבית המדרש מסורות שקיבל ממנו בלא לציין את מקורן. הוא זועם. שני תלמידים, רבי אמי ורבי אסי, נכנסים לפייסו. הם מספרים לו על מחלוקת הלכתית בדיני שבת שהתרחשה בבית הכנסת המפורסם בטבריה, עירו של רבי יוחנן, והביאה לסערת רגשות כזו עד ש"קרעו ספר תורה בחמתו (כלומר בכעס)". המסר הוא שאין לערב רגשות אישיים במרחב הבית המדרשי. אכן מוסר השכל נאה. אלא שזה רק מעצבן את ר' יוחנן יותר: "הדר איקפד. אמר: חברותא נמי?" כלומר: ר' יוחנן 'הקפיד', כעס, עוד. אמר להם: אתם מעיזים להפוך את ר' אלעזר ואותי לבעי? לי מעמד זהה לחברותא? והרי הוא תלמיד שלי, אז שיתנהג כתלמיד וייתן כבודו! בחמש מלים קצרות חותר הסיפור תחת המאמץ להציג מסר נאצל שמסלק את מאבקי הכבוד מבית המדרש,

תעלה בדעתך שאני צריך אותך? הסיפור מסתיים באופן חידתי: "זה ישב ארבעים יום בתע" נית וזה ישב ארבעים יום בתענית" (בבא מציעא לג ע"א). פרנקל מראה שאין יכולת לקבוע מה בעצם קרה כאן: האם רב הונא התכוון להתריס כנגד רבו, או שרב חסדא גילה רגישות-יתר כלפי שאלה הלכתית תמימה? כלשונו: "הפער בין שתי הקריאות, המחייב את הקורא לקרא פעמיים את שאלתו של רב חסדא... הופך את מעשה הקריאה לשחזור מדויק של רגע התהוות הקונפליקט".

כך, מתוך המבט הנרטולוגי, מציג המחבר אלטרנטיבה מקיפה לקריאה הירוקטית של מעשי החכמים. הוא מראה כי סיפורים אלה משתמשים בתחבולות ספרותיות שונות כדי למנוע אפשרות של שיפוט הרמיוות. ההימנעות מגיגוי אחד הצדדים הופכת את הקונפליקט עצמו למורק הסיפורים.

קריאה אמורה להוביל לפרשנות עשירה יותר, ואכן הפרקים מציעים סדרת קריאות חדשות בסיפורים ידועים. כך הדבר ביחס לסיפור על 'ראיון הקבלה' המשונה שעורכים שמואל וקרנא לרב עם הגעתו של זה לבבל (שבת קח ע"א), על הקורנפליקט הלשוני בין רב יהודה ורב נחמן בבית דינו של האחרון (קידושין ע"א), על התברור תא של רבי יוחנן וריש לקיש וסופה הקטלני (בבא מציעא פד ע"א) ועוד. גם הסיפורים המפורסמים על ישו ותלמידיו (סנהדרין קז ע"ב) מתפרשים מחדש מכוח הצבתם במסגרת זו של קונפליקטים בין-אישיים לא פתורים.

המחבר מעמת את הסיפורים בתלמוד הבבלי עם מקבילותיהם בספרות הארץ ישראלית, ומראה כי בעוד האחרונים עוסקים בשאלות מוסריות, בבבלי הופך ההקשר האישי לעיקר. סיפורים על חכמי ארץ ישראל בתלמוד הבבלי (למשל הסיפור על רבי יוחנן ורבי אלעזר שבו פתחנו) נמצאים אליבא דפרנקל, במרחב ביניים, "שילוב דיאלקטי בין שני סוגי מתחים חברתיים... הסמכות ושאלת הכבוד האישי". בפרק האחרון מציג המחבר לקרוא את סיפורי הכבוד על רקע עליית אתיקה חדשה, אינדיבידואליסטית, בבית המדרש הבבלי. יש לי קושיות שונות על חלק מהטענות (לא ברור לי למשל אם לרדודו בית המדרש-

בחללו של בית המדרש). המבט הו'אגרי מנתק את הסיפורים מהקשר ריהם בסוגיה (מתוך הנחה, מבוססת לדעתי, שהם לא נוצרו שם) ומביט על תכונותיהם כמכלול. מתוך כך קורא המחבר מחדש סיפורים מוכרים, כגון משה המבקר בבית המדרש של ר' עקיבא (מנחות כט ע"ב) או חוני המעגל השב לבית מדרשו לאחר 70 שנות שינה (תענית כג ע"א) – לא כהמחזה של סוגיות אידיאיות ספציפיות (התורה שבכתב מול זו שבעל פה, מסורת מול חידוש) אלא כעיסוק בשאלות קיומיות ובין אישיות מורכבות: "הארם מוצג כמי שלכוד בזמניותו... על כן עליו לסמוך על ממשכיו ועל קודמיו".

ככלל יש יוצאים מן הכלל, אך לא אמנה אותם שכן מדובר בחבריי, ולבטח אשכח את פלונית או אלמונית, חלה בחקר ספרות חז"ל 'קפיצת הדרך' מן 'הביקורת החדשה' הפורמליסטית, שמייסדה בתחום סיפורי התלמוד היה יונה פרנקל (שאין לבלבלו עם יובל פרנקל, המחבר הצעיר), לניי תוחים של ביקורת תרבות מחד ודרכי עריכה מאידך. הנרטולוגיה הקלאסית, זו המתמקדת ב'עולם הסיפורי' ובעיצוב הזמן והרמיוות, נפלה

ישי רוזן-צבי

מי נעלב ממי בתלמוד הבבלי

יובל פרנקל מראה בספר חדש ומבריק כיצד שאלות של כבוד, היררכיה ופגיעה אישית חשובות בסיפורי התלמוד הבבלי לא פחות מן ההלכה עצמה

עימות בין חכמים על כבוד ועלבון בתלמוד | עיבוד תמונה: ChatGPT

כלשונו של יובל פרנקל "הסיפור ככלי דידקטי מתגלה ככלי לא אפקטיבי בעליל". זעמו של ר' יוחנן שוכך רק כאשר תלמיד אחר, רבי יעקב בר אידי, נכנס ואומר לו "יהושע יושב ודורש סתם, והכול יודעים שתורתו של משה", ובאנאלוגיה: כולם יודעים שתורתו של רבי אלעזר באה לו ממוך (בבלי, יבמות צו ע"ב).

זהו אחד מעשרות סיפורים שעניינם עימות בין חכמים על כבוד ועלבון בתלמוד הבבלי המנותחים בספר. הצידוק לעיסוק מרוכז בסיפורים אלה, הפוזרים בכל רחבי התלמוד, הוא שהמחבר רואה בהם סוגה בפני עצמה. הוא נותן בה סימנים מובהקים: התמקדות בפגיעה בכבוד אישי (ולא בקבוצת חכמים וביחסים מוסדיים), אשר מתרחשת בשל אי-הבנה וקצר בתקשורת (ולא מתוך דוון וכוונת מכוון) מתוך סיטואציה פרוואית (ולא השאלות הגרולות שמנסרות

בין הכיסאות. מושגי יסוד תיאורטיים כגון סיפור (narration), מיקוד (focalization) או פער פורי הבבלי. הספר שלפנינו עושה בהם שימוש מוצלח. למשל הוא מראה כיצד המעבר בין הפורג והנפגע כממקרים כמו גם השימוש המשוכלל בפערים בין האירועים לאופני הצגתם, חותרים תחת היכולת ליצור הזדהות חד-משמעית עם אחד מהצדדים ויוצרים את המתח הלא-פתור שביסוד הסיפורים.

הנה דוגמה: באמצע דיון בדיני קדימות בה' לכות השבת אבידה – מי קודם למי, אביך או רבך המובהק – שואל רב חסדא את רב הונא רבו: "תלמיד ורבו צריך לו, מהו?" כלומר האם מעמדו של הרב משתנה במקרה שהוא עדיין זקוק לתורתו של תלמידו. רב חסדא משיב מיד ככעס: "חסדא חסדא, לא צריכי לך אנו" – אל

פרנקל מראה כיצד המעבר בין הפוגע והנפגע חותר תחת היכולת ליצור הזדהות חד-משמעית עם אחד מהצדדים ויוצר את המתח הלא-פתור שביסוד הסיפורים

רש, שבו מתרחשים מרבית העימותים, הוא רק תפאורה לסיפורי הכבוד, שעניינם אנושי כללי, או שהוא הנושא עצמו, שהסיפורים עוסקים בו מפרספקטיבה בין-אישית), וההסברים ההיסטוריים בספר לוקים בחסר בעיניי (האומ' גם שמכותם של חכמי בבל הייתה "מבוססת ומוסכמת הרבה יותר מאשר בחברה הארץ ישראלית" ולכן היה פחות צורך לעסוק בה?). אך אין בכך כדי להפחית כחוא זה מההנאה הגדולה במפגש עם מבט ספרותי מתוחכם על האנקדוטות הרבות הפזורות בבבלי. גם מי שלא מעוניינים בשאלות נרטולוגיות, יפגשו כאן ניתוח רענן של עשרות סיפורים, מהיפים והשנונים שיצאו מעולם בית המדרש.

